

Dějiny hudby 1750-1830

2. dubna 2014

Dějiny hudby: Hans Heinrich Eggebrecht (1919-1999) a jeho výklad pojmu

Schopnost diskursu o hudbě

Aspekty:

dějiny hudby

dějiny forem: vznik (klasicismus, romantismus), jejich proměny;

hudební teorie v dějinách, tematické katalogy

duchovní hudba, liturgická hudba – římskokatolická, protestantská, pravoslavná, židovská

lidová hudba – jen okrajově, modely: česká (instrumentální) x moravská (vokální), romská, židovská

hudební interpretace - působení emocí

literatura:

www.dejiny.hudby.cz (Bohuslav Vítěk: Přehled dějin hudby)

Encyklopedický atlas hudby

The New Grove Dictionary of Music and Musicians

(www.grovemusic.com)

Taruskin: The Oxford History of Western Music (III. – V.)

Kouba: ABC hudebních slohů

Navrátil: Nástin vývoje dějin hudby 20. století

Zenkl: ABC hudebních forem

Pečman: Sloh a hudba

Jaroslav Smolka: Dějiny hudby
(Černušák: Dějepis hudby)

Vladimír Helfert: Periodisace dějin hudby
- hudba jako přechod od horizontality k vertikalitě
(nascanováno v IS – studijní materiály)

Johann Sebastian Bach (1685 – 1750)
(x Mannheimská škola)

basso continuo

číslovaný bas

Barbara Maria Willi – cembalo (Monteverdi - rozpis)

fuga: imitační práce, daný počet hlasů

fugeta, fugato

Dobře temperovaný klavír – tóniny, ladění

aliquotní tóny

Suity pro sólové violoncello BWV 1007 – 1012

Struktura Bachovy suity: Preludium – Allemande – Courante – Sarabande
– Menuet/Bourrée/Gavotte I.+II.(+I.) – Gigue

Pašije (Jan, Matouš), Vánoční oratorium, Mše h-moll

terasovitá dynamika

Braniborské koncerty BWV 1046-1051 – různé sólové nástroje, poslech:

- č. 2 (klarina / Bachova trubka)

- č. 3

- č. 5 (cembalový koncert se sólovou kadencí od 6:13 do 9:17)

Problematika historicky poučené interpretace (Richard Taruskin)

Variace, variační forma: Goldbergovy variace BWV 988

(Glenn Gould - klavír)

<http://www.youtube.com/watch?v=N2YMSt3yfko>

Hudební obětina + Umění fugy (BWV 1079 + BWV 1080)

Návaznosti na Bacha:

Mozart, Beethoven, Tomášek, Mendelssohn-Bartholdy, Hindemith,

Šostakovič, Schönberg, Webern

Dmitrij Dmitrijevič Šostakovič (1906 – 1975)

24 preludií a fug op. 87

Symfonie č. 4 c-moll - fugato (jen po 2:15, v partituře str. 69 až 81)

Lady Macbeth Mcenského újezdu – passacaglia

Pomůcka: <http://www.josef-k.net/mim/ThePianoKeyboard.gif>

Hudební teorie

- tón (výška, hlasitost, trvání, barva)
- intervaly (oktávová identita)
- stupnice
- akordy

Intervaly:

1 prima, 2 sekunda, 3 tercie, 4 kvarta, 5 kvinta, 6 sexta, 7 septima, 8 oktáva atd.

- čisté: 1, 4, 5, 8 (zmenšené > **čisté** > zvětšené)

- velké: 2, 3, 6, 7 (zmenšené > malé > **velké** > zvětšené)

Obraty intervalů = doplnění do oktávy

tritonus

Posuvky: křížky (-is) a béčka (-es), odrážky

Dodekafonická stupnice (po půltónech) od C:

C Cis D Dis E F Fis G Gis A Ais H C

Chromatika (x diatonika)

anglická terminologie: B místo H! (naše = německá)

Durová stupnice C-dur:

C [cis] D [dis] E F [fis] G [gis] A [ais] H C

Durová stupnice G-dur:

G [gis] A [ais] H C [cis] D [dis] E [f] Fis G

Durová stupnice Cis-dur

Cis [d] Dis [e] Eis=f Fis [g] Gis [a] Ais [h] His=c Cis

Mollová stupnice a-moll:

A [ais] H C [cis] D [dis] E F [fis] G [gis] A

(atd.)

Staré církevní stupnice:

- dórská (d až d bez předznamenání)

- frygická (e – e)

- lydická (f – f)

- mixolydická (g – g)

modalita

Harmonie (terciová harmonie)

Tónika – na 1. stupni, dominanta – na 5. stupni, subdominanta – na 4. stupni

akordy a jejich obraty:

- trojzvuky (kvintakord CEG, sextakord EGC, kvartsextakord GCE)
(durový, mollový, zmenšený, zvětšený)

- čtyřzvuky (septakord CEGH, kvintsextakord EGHC, terckvartakord
GHCE, sekundakord HCEG)
(měkce/tvrdě malý/velký)

Kuriozita: zmenšeně zmenšený:

C-es-ges-heses =

Bitonalita (Stravinskij), polytonalita

kvartové akordy (Bartók)

Temperované ladění, alikvotní tóny, alikvotní řada

C – c – g – c1 – es1

Rytmus

Notace: modální, předfrankonská, frankonská, černá menzura, bílá menzura

perfektní a imperfektní menzura (stará hudba)

staré hodnoty: maxima, longa, brevis, semibrevis, minima, semiminima, fusa, semifusa

perfektní: imperfekce, alterace (pouze ilustrace)

základní hodnoty: nota celá, půlová, čtvrt'ová, osminová, šestnáctinová atd.

Metrum: takty 4/4 3/4 2/4; 3/8 6/8 9/8

triola, kvartola, kvintola, sextola atp.

akcent = přízvuk

synkopy, koruna

polyrytmika

volný rytmus, non m $\acute{e}$ sur $\acute{e}$, rubato

Složení symfonického orchestru:

Lidský hlas: soprán, alt, tenor, bas

sekce: smyčce, dřevěné, žestové, bicí, každá se dělí do skupin podle lidských hlasů

Smyčce: housle I. II., viola, violoncello, kontrabas

(glosa: smyčcové kvarteto I. a II. housle, viola, violoncello)

Dřeva: flétna (pikola), hoboj (anglický roh), klarinet (basklarinet, Es-klarinet, saxofon), fagot (kontrafagot)

Žestě: trubka, lesní roh, trombony, tuba

Bicí: tympány (laděné), malý a velký buben, triangi, xylofony, zvony, tam-tam

klavír, harmonium, celesta, harfa

ladění (nástroje transponující a netransponující)

partitura

Poslech:

Stravinskij: Svěcení jara (1913) – 1. část (Polibek zemi)

Lidová hudba Čech a Moravy

typ západní - východní / instrumentální – vokální
gregoriánský chorál - volný rytmus („non mesuré“), modalita
František Sušil – sběr lidových písní na Moravě

Poslech:

gregoriánský chorál - Spiritus Domini

http://www.christusrex.org/www2/cantgreg/partituras/in_spiritus_domini.gif

Franta Okénka

romská hudba z Rumunska (cikánské stupnice dur a moll)

Věra Gondolánová

Balkán (Ilja Lukov) – bicí, akordeony

Hudební klasicismus

Kult rozumu, osvícenství

Počátky: rokoko, galantní sloh, Mannheimská škola

Odlišnosti: dynamika, melodika (raketa – Mozart: Eine kleine

Nachtmusik), Seufzer, rytmika, ozdoby, klarinety

Motiv a téma – tematická práce

Malá písňová forma: A, AB, ABA

Velká písňová forma: XYX (X = ABA; Y= BAB)

Česká hudební emigrace:

Paříž: Krumpholz, Dusík (Rejcha +1836)

Mannheim: Stamic[/tz], Richter (+Štrasburk)

severní Německo: bratři Bendové (+Zelenka)

Itálie: Mysliveček, Pichl

Vídeň: Vaňhal, Koželuh, Vraničtí, Kramář, Míča, Voříšek

Rusko: Jan Antonín Mareš (1719-1794), Eduard Nápravník (1839-1916)

Ruská rohová hudba (роговая музыка) – viz např.

https://www.youtube.com/watch?v=bJRnwaM_Nqw

<https://www.youtube.com/watch?v=nICr4jwOgk0>

První vídeňská škola

Joseph Haydn (1732 – 1809)

autorství

katalogové číslo / opusové číslo

poslech: Sedm slov Vykupitelových na kříži, Hob. III, 50-56

Wolfgang Amadeus Mozart (1756 – 1791)

Salieri

(Puškin 1830, Rimskij-Korsakov 1897, Shaffer 1979, Forman 1984)

návaznost na Bacha

Mozart a Praha

operní předehra

opera: italština, němčina (Entführung aus dem Serail, Zauberflöte)

poslech: Kouzelná flétna, Únos ze serailu, Figarova svatba (předehry)

video:

Margical History Tour / Toulky historií s Marge (poslední třetina)

epizoda 324-11 (série XV.) seriálu Simpsonovi

<http://www sledujuserialy.cz/simpsonovi/15x11-toulky-historii-s-marge#video> (česká verze)

(od 12:30)

- *katalogová čísla*

- *afekty*

- *vulgarismy*

problém geniality (Lebrecht + Gould; Dvořák x Nejedlý; Hanslick x Wagner; Igor Fjodorovič Stravinskij x Richard Strauss)

<http://www.scena.org/columns/lebrecht/051214-NL-250mozart.html>

Hudební formy:

Principy opakování a kontrastu

Symfonie: čtyřvětá

I. rychlá: v sonátové formě

II. pomalá: variační forma

III. taneční: menuet, gavotte => scherzo (počínaje LvB Symfonií č. 2 D-dur) Struktura A – B – A (Scherzo – Trio – Scherzo)

Velká písňová forma

IV. rychlá: rondo A – B – A – C – A – D – A

Sonáta x sonátová forma

sonátová forma:

(úvod - introdukce)

Expozice: hlavní (T) a vedlejší téma (D) (+3. téma - D) (opakuje)

Provedení: oblast hlavního tématu, oblast vedlejšího tématu, (+3. t.)

Repríza: hlavní (T) a vedlejší téma (T) (+3. téma - T)

(závěr - coda)

poslech:

Antonín Dvořák: Symfonie č. 9 e-moll op. 95 „Z nového světa“

- *referenční symfonie*

I. Adagio – Allegro molto

II. Largo

III. Scherzo: Molto vivace

IV. Allegro con fuoco

Ludwig van Beethoven (1770 – 1827)

učitelé

Bach (knihovník van Swieten)

hluchota

hrdinství, osvícenství, revoluce

symfonie

subjektivní chápání díla

Hudba 19. století x hudební romantismus:

raný: do r. 1830 (Weber, Schubert, Rossini)

vrcholný: 1830 – 1850 (Liszt, Berlioz; národní školy |—>>>)

pozdní: 1850 – 1890 (Wagner, Verdi, Bruckner; *Brahms+Dvořák)

krizový: 1890 – 1914 (Mahler, R. Strauss, Debussy, Puccini)

historismus

Felix Mendelssohn Bartholdy (1809 – 1847) – provedení Matoušových

pašijí (1829)

bujení provozovacího aparátu

programní hudba, nové formy

Eduard Hanslick (1825-1904): Vom Musikalisch-Schönen (O hudebním

krásnu, 1854)

*klasicko-romantická syntéza

národní školy

ruská škola

opera

železnice

(Beethoven – pokračování) poslechy:

Symfonie č. 3 Es-dur op. 55 (1804)

- *Sinfonia eroica, composta per festeggiare il sovvenire d'un grand'uomo*

I. Allegro con brio

II. Marcia funebre: Adagio assai

Symfonie č. 5 c-moll op. 67 „Osudová“ (1808)

- tematická sevřenost

I. Allegro con brio

neoklasicismus – poslech:

Sergej Sergejevič Prokofjev (1891 – 1953):

Symfonie č. 1 D-dur op. 25 „Klasická“ (1917)

Allegro – Larghetto – Gavotta: Non troppo allegro – Finale: Molto vivace

Darius Milhaud (1892 – 1974):

Le boeuf sur le toit (Vůl na střeše) op. 58 (1919)

Les Six

Rondo/Rondeau: A – B – A – C – A – D atd.

(Erik Satie)

zpět k Beethovenovi

poslechy:

č. 6 F-dur op. 68 „Pastorální“ (1808) – *programní symfonie*

I. Probuzení radostných pocitů při příjezdu na venkov: Allegro ma non troppo

IV. Bouře, hromy: Allegro

Hector Berlioz (1803 – 1869):

- Symphonie fantastique (1830): *idée fixe*, první romantická programní symfonie: IV. Pochod na popraviště; V. Sen o noci sabatu

zpět k Beethovenovi

Symfonie č. 7 A-dur op. 92 (1812)

II. Allegretto

(téma na jednom tónu)

IV. Allegro con brio

(apoteóza tance)

Symfonie č. 9 d-moll op. 125 (1817-24) (s tzv. Ódou na radost, text Friedricha Schillera)

I. Allegro ma non troppo, un poco maestoso

IV.:

Recitative: (Presto – Allegro ma non troppo – Vivace – Adagio cantabile – Allegro assai – Presto: *O Freunde*) – Allegro molto assai: *Freude, schöner Götterfunken* – Alla marcia – Allegro assai vivace: *Froh, wie seine Sonnen* – Andante maestoso: *Seid umschlungen, Millionen!* – Adagio ma non troppo, ma divoto: *Ihr, stürzt nieder* – Allegro energico, sempre ben marcato: (*Freude, schöner Götterfunken* – *Seid umschlungen, Millionen!*) – Allegro ma non tanto: *Freude, Tochter aus Elysium!* – Prestissimo, Maestoso, Molto Prestissimo: *Seid umschlungen, Millionen!*

Velká fuga B-dur pro smyčcové kvarteto, op. 133 (1825)

Mše = ordinarium + proprium

ordinarium: Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus (vč. Benedictus), Agnus Dei

proprium: Introitus, Graduale, Alleluia, Offertorium, Communio

Mše: http://en.wikipedia.org/wiki/Mass_%28music%29

Requiem = mše za zemřelé (text <http://cs.wikipedia.org/wiki/Requiem>)

sekvence Dies irae (text http://cs.wikipedia.org/wiki/Dies_irae)

chybí Gloria, Credo

struktura:

Requiem – Kyrie – Sekvence – Offertorium – Sanctus – Agnus Dei

video:

Beethoven: Missa solemnis D-dur op. 123 (1819-1823 – video):

<http://www.youtube.com/watch?v=63sKnm-WJPE>

II. Gloria: 17:30 až 35:50

III. Credo: 36:40 až 59:10

Hector Berlioz (1803 – 1869):

- Requiem – Grande messe des morts op. 5 (1837):

http://www.youtube.com/watch?v=x-Vxv_iDUW0

Dies irae + Tuba mirum: 0:25:00 – 0:38:10

(Tuba mirum - vymístěné žest'ové skupiny – viz např. 0:30:48 – 0:33:08)

Lacrymosa: 0:54:10 – 1:05:00

partitury – viz studijní materiály

Bedřich Smetana (1824 – 1884):

- politika
- problémy nacionalismu
- operní dílo: domov versus svět
- domov a cizina
- hluchota
- husitství

Triumfální (slavnostní) symfonie E-dur op. 6 (1853)

Braniboři v Čechách – Prodaná nevěsta – Dalibor – Libuše atd.

- Předehra (prezidentská fanfára):

<http://www.youtube.com/watch?v=jf46A0C3KZU>

- Libušino proroctví (závěr opery, libreto str. 17, „Bohové mocní“):

http://www.youtube.com/watch?v=5iTQqu_Gg2s

Má vlast – cyklus symfonických básní (1874-...):

Vyšehrad – Vltava – Šárka – Z českých luhů a hájů – Tábor – Blaník

krátký nástin:

http://www.asu.cas.cz/~bezdek/moje_stranky/smetana_ma_vlast.html

klavírní skladby

Antonín Dvořák (1841 – 1904):

- přímočarost osobnosti: politika, hudební teorie
- programní hudba
- regrese stylu
- Zdeněk Nejedlý
- Fritz Simrock (Hamburk), Británie, USA

Slovanské tance opp. 46 (1878) a 72 (1886)

Symfonie č. 9 e-moll op. 95 „Z nového světa“
Smyčcový kvartet č. 12 F-dur op. 96 „Americký“
Requiem op. 89
Jakobín op. 84 (1887-88)
Rusalka op. 114 (1900)
libreto Jaroslav Kvapil

Mocná hrstka: Musorgskij, Kjuj, Balakirev, Borodin, R. – K. (+Stasov)
Modest Petrovič Musorgskij (1839 – 1881): Kartinki (Obrázky z výstavy, 1874), orchestrace Maurice Ravel 1922:
Promenáda, Baba Jaga, Velká brána kyjevská
Nikolaj Andrejevič Rimskij-Korsakov (1844 – 1908): Šeherezáda –
symfonická suita (I. Moře a Sindibádův koráb)
Pjotr Iljič Čajkovskij (1840 – 1893):
Koncert č. 1 b-moll pro klavír a orchestr op. 23
Symfonie č. 4 f-moll op. 36
<http://www.youtube.com/watch?v=JFgnbKCJhlo&feature=fvwrel>
balety: Labutí jezero, Louskáček, Šípková Růženka
spojil obě křídla – západníky i nacionalisty

Sergej Vasiljevič Rachmaninov (1873 – 1943):
Всенощное бдение (Nešpory) op. 37 (1915)
VI. Bogorodice Děvo, radujsa

opera 19. století

opéra comique, grand opéra, drame lyrique, opera buffa, opera seria,
německá romantická opera, Verdi, Wagnerovo hudební drama
(Gesamtkunstwerk), verismus (Puccini, Janáček)

Richard Wagner (1813 – 1883): Tannhäuser (předehra k opeře)

- Gesamtkunstwerk
- Bayreuther Festspiele

Anton Bruckner (1824 – 1896): Symfonie č. 8 c-moll (1887/1890)

- dirigent Sergiu Celibidache

Alexandr Nikolajevič Skrjabin (1872 – 1915): Poème de l'extase (Poéma extáze) op. 54 (1905)

Gustav Mahler (1860 – 1911):

- české kořeny
- Vídeň
- Olomouc – Lublaň – Kassel – Praha – Lipsko – Budapešť – Hamburk –
Vídeň – New York
- Alma
- programnost, lidové texty, smrt, Rückert, čínští básníci

Symfonie č. 2 c-moll „Vzkříšení“ (1888-94)

<http://www.youtube.com/watch?v=sHsFiv8VA7w>

I. 0:00, II. 24:40, III. 35:30, IV. 47:12, V. 52:20 (sbor 1:13:20, závěr
1:23:55)

Symfonie č. 5 cis-moll (1901-02)

Symfonie č. 8 Es-dur „Symfonie tisíců“ (1906)

Claude Debussy (1862 – 1918): Prélude à l'après-midi d'un faune (Předehra k faunovu odpoledni, 1894) – Ruský balet (1912)

Erik Satie (1866 – 1925): klavírní skladby s žertovnými názvy

- 3 Gymnopédies
- Parade (Paráda) – balet (prem. 1917)
- Vexations (Urážky)

Hudba 20. století

- východiska hudebního romantismu
  - impresionismus (Debussy)
  - expresionismus
  - 2. vídeňská škola: Schönberg, Webern, Berg
  - atonalita, atematismus, dodekafonie, dodekafonická řada, seriální technika, inverze a račí pohyb (Thomas Mann: Doktor Faustus)
  - neoklasicismus (Prokofjev, Stravinskij, Pařížská šestka)
  - Les Six (Pařížská šestka: Honegger, Poulenc, Milhaud...), Erik Satie, dadaismus
  - folklorismus (Béla Bartók, Leoš Janáček)
  - realismus (Janáček, Musorgskij), verismus (Puccini)
  - avantgarda
  - socialistický realismus (x formalismus)
  - elektroakustická hudba (Karlheinz Stockhausen)
- Ondes Martenot (Martenotovy vlny) - Messiaen
- aleatorika (John Cage)
  - témbrová hudba
  - konkrétní hudba (Steve Reich)

- multimédia, happening
- grafické partitury
- polystylovost, synkretismus (Alfred Schnittke: 1. symfonie)
- minimalismus, redukcionismus, repetitivní hudba (Glass, Reich)
- meditatívni hudba
- syntézy, spojení s rockem, jazzem
- world music

Leoš Janáček (1854 – 1928)

- 1) rusofilství
- 2) lidová píseň + nápěvky mluvy
- 3) ženy

Hukvaldy - Brno - Praha

veliké stáří

problém Její pastorkyňa

bizarní náměty

ženské hrdinky

poslech:

mužské sbory:

Vojna (1885), Rozloučení (1904), Maryčka Magdónova (1906-7)

Sinfonietta (1926)

Glagolská mše (1926)

III. Slava vo vysnich Bogu (Gloria in excelsis Deo):

<http://www.youtube.com/watch?v=KqLkVexhi1Q>

V. Svet (Sanctus)

http://www.youtube.com/watch?v=M_4dowHwXfw

VII. Varhany Sólo (Postludium), VIII. Intrada

<http://www.youtube.com/watch?v=MXYrFx4uZfc&>

Z mrtvého domu (1927-28)

klavírní skladby

Charles Ives (1874 – 1954): Klavírní sonáta č. 2 „Concord, Mass., 1840-1860“ (1911-1915); Tři čtvrttónové kusy (1923-4)

Alois Hába (1893 – 1973): Matka op. 35 (1927-1929)

Dmitrij Dmitrijevič Šostakovič (1906 – 1975):

- tři tvůrčí období (1936/1960)
- umělec v totalitním státě
- Chaos místo hudby
- útoky 1936, 1948, 1960; zlomová díla

Smyčcový kvartet č. 8 c-moll op. 110 (1960)

Igor Fjodorovič Stravinskij (1882 – 1971)

Arnold Schönberg (1874 – 1951)

T. W. Adorno: Filozofie Nové hudby

Igor Stravinskij:

- Rozhovory s Robertem Craftem, Praha 1967 (orig. ???)
- Kronika mého života
- Hudební poetika
- Deník ze společných cest

Olivier Messiaen (1908 – 1992):
Symfonie Turangalíla (1946 – 1948)
vahranní skladby (l'Ascension, 1933)
Et exspecto resurrectionem mortuorum
ondes Martenot – Martenovy vlny

Philip Glass (*1937)
operní trilogie: Einstein on the Beach, Satyagraha, Akhnaten (Achnaton)
filmová trilogie: Koyaanisqatsi, Powaqqatsi, Naqoyqatsi
Koyaanisqatsi: <http://vimeo.com/21811390>

Steve Reich (*1936)
Different Trains (1988)

Arvo Augustovič Pärt (*1935)
styl tintinnabuli
Magnificat (1989), De profundis (1980), Te Deum (1984-86), Passio
(Pašije, 1982), Fratres (1977, různé instrumentální verze)

Galina Ivanovna Ustvolskaja (1919-2006)
Šest klavírních sonát, krajní polohy

Alfred Garrijevič Schnittke (1934-1998)
Polystylovost, synkretismus
Osm dokončených symfonií, Concerto grosso č. 1 - 6